

גידה ההיכל

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עט"ר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
4:14	5:16	5:48
ב"ב	ירושלים	
3:59	5:15	5:52

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח' נחשוני 3 (מאחורי בירנבוים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת תולדות ב' בכסלו תשע"ז, גליון מס' 361

חידה לפרשת השבוע

מה שעשה עשיו בתשעים
עשה איש ימינו בשבע.

נושא הלכתי לפרשת השבוע

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר – בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

משלוח קוויטל בשבת להזכיר חולה מסוכן

[בראשית, כה, כב] וַתֵּלֶךְ לְדֹרֶשׁ אֶת ה'. וברש"י: לבית מדרשו של שם. לדרוש את ה', שיגיד לה מה תהא בסופה. וברמב"ן: לשון רש"י, להגיד מה יהא בסופה. ולא מצאתי דרישה אצל ה' רק להתפלל, כטעם דרשתי את ה' וענני (תהלים לד, ה), דרשוני וחיו (עמוס ה, ד), חי אני אם אדרש לכם (יחזקאל כ, ג).

שאלה: נהגו ישראל שמי שיש לו חולי בתוך ביתו הולך לחכם וצדיק שיתפלל בעדו. ובספרי חסידות הביאו כמקור לזה את דברי הרמב"ן הנ"ל, שכתב: ולא מצאתי דרישה אצל ה' רק להתפלל. בקרב חסידים מקובל להזכיר שם החולה ואמו בקוויטל כידוע. ומפורסם מה שכתב בשו"ת מהרש"ם (ג, רכה): ועובדא ידענא בעיר מולדתי בזלאטשוב, שהי' חולה מסוכן, ובאותו זמן הי' מו"ר הגה"ק מוהר"ש אבד"ק בעלז זצ"ל משובתי ש"ק בבראד, והתיר דיין אחד לכתוב ע"י גוי בשבת קודש שם החולה ואמו, ושלה לבראד, והרעיש הגאון מהר"ש קלוגר ז"ל, ופסל את הדיין מלהורות עוד. וכבוד מו"ר הגה"ק הנ"ל נתרעם ג"כ על הכותב, ואמר עכשיו אני מחויב להתאמץ שישגי החולה רפואה שלא יוגרם על ידי חילול ש"ק, וכן הי' שנתרפא. - והאריכו הפוסקים בעניין זה, אנו כדרכנו נדון רק במעט מצדדי שאלה זו.

הזכרת חולה אצל צדיק שיתפלל עליו

אמרו חז"ל (בבא בתרא קטז, א): כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, ד) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה. ובנימוקי יוסף (שם): המנהג בצרפת, שכל מי שיש לו חולה, מבקש פני הרב התופס ישיבה¹ שיברך אותו. והביאו רמ"א (יד"ד שלה, י): יש אומרים שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר ויבקש עליו רחמים, עכ"ל. וכן איתא במשנה ברכות (לד, ב) על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים ואומר, זה חי וזה מת. וברמב"ן (שמות יח, טו): 'כי יבא אלי העם לדרוש אלהים, השיב משה לחותנו, צריכים הם שיעמדו עלי זמן גדול מן היום, כי לדברים רבים באים לפני, כי יבא אלי העם לדרוש אלהים להתפלל על חוליהם וכו', כי זה יקרא "דרישת אלהים". וכן ודרשת את ה' מאותו לאמר האחיה מחלי זה (מלכים ב, ח, ח), שיתפלל עליו ויודיענו אם נשמעה תפלתו. וכן ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), כמו שפירשתי שם.

להודיע בשבת על ידי גוי לקרובו של החולה

בשו"ע (או"ח שו, ט): אסור לומר לגוי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שיבואו להספידו, אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, ודאי שרי. ובמגן אברהם (יח): אפילו להשכיר, כדי שלא תטרף

דעתו. וכתב בפתח הדביר (שו, ט"ב) מכאן ראינו למעשה שאירע בזמן המגפה שנת התקע"ד, שניגף ראובן ביום שבת קודש בתוך העיר, ושמעון אחיו היה בכפר, והחולה היה מצטער הרבה על שלא נמצא אחיו אצלו, ואין לו ידיעה מחוליו. שרצונו היה שיתפלל על רפואתו, וגם היה רוצה לצוות על בניו הקטנים הי"ו. וכראות גיסו של הניגף צרת נפשו, קרא לסופר תוגר וצוהו לכתוב כתב בלשון תוגרמא לשמעון הנזכר העומד בכפר להודיעו כי נשבה אחיו וניגף, ושעשה לו שם בכפר איזה לימוד והתפלה וצעקה והצדקה מבטלין הגזרה, וכן עשה התוגר והגיע הכתב בשבת ליד שמעון. דנראה דאין בזה נדנדוד איסור, כיון שכל מה שעשה האיש ההוא לא היה אלא כדי ליישב דעתו של חולה דהוי תקיף ליה עלמא טובא כנזכר, ונלמד היתרו מדברי מרן שלפנינו, שהתירו לשלוח לגוי חוץ לתחום בעד קרובי החולה, והתירו אפילו להשכיר לגוי כדי שלא תטרף דעת החולה. ואי משום שצוהו לכתוב, הרי הדבר ידוע דכתב שלהם אינו אסור אלא מדרבנן, כמו שכתב מור"ם ז"ל במפה כאן (א) דמטעם זה התירו להיות כותב ומעלה בערכאות שלהם להיות קונה קרקע בארץ ישראל, דמשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו, וה"ה דאישתרי נמי להפיס דעת החולה שהיה מצטער בדבר כנזכר. - הובא בכף החיים (עו).

קדושים ובתוכם ה'. או שזכותו תגין על בני דורו, אם הוא ראוי לכך. והזהר שלא לחייב במינוי סיבה אחרת, ואף אם דומה למלאך ה' צבאות.

וכשבאנו אל הגה"ק בעל קהילות יעקב זצ"ל הסטייפלער להזכיר את מו"ח זצ"ל בעת שחלה על לבו, וכדרכו הרעים עלינו בקולו 'מה רצונכם ממני, תתפללו אתם'. העזתי פני ואמרתי 'אנו מתפללים, אבל בטוחים אנחנו שתפילת מרן תתקבל יותר'. השיב לי 'תפילת הקרובים בלב נשבר מקובלת יותר, ובוודאי שגם הוא יתפלל, אבל כאמור תפילתנו עדיפה על תפילתו'. ונתרפא אז מו"ח ממחלתו האנושה בזכות תפילת הצדיקים, והאריך עוד שנים רבות. - וי"ל לפי דבריו שכונת המאירי שילמוד הקרוב מהחכם דרכי התפילה, ויבקש החכם ג"כ רחמים עליו. וגם המאירי זא"ש חכם יכפרנה בתפילתו, אלא שהמאירי ג"כ מהיר שבנוסף לתפילת החכם, גם הקרוב ילמד מהחכם דרכי התפילות ויתפלל בעצמו.

1. הוא ראש הישיבה שבעיר, - בתקופת הראשונים לפני שהונהג מינוי רב כמורה הוראה בקהילות, היה הוא החכם שבעיר, ולכן נקט הרמ"א לשון זה. ועי' שבת הלוי (ג, קסג).

2. המאירי (שם) פירש: ילך אצל חכם, וילמוד הימנו דרכי התפלות ויבקש רחמים. משמע שלדעתו מי שיש לו חולה הוא המבקש רחמים. אלא שהחכם מלמדו. וכתב בשבת הלוי (ה"ל) שלפירושו יתבאר 'איש חכם יכפרנה', ע"י שמוסר לו מפתחות שערי תפלה. - ובספר 'מצות ביקור חולים' (פרבשטיין, מח) הביא מאירי תענית (ח, א): צבור שאין בהם מי שבקי בתפלה וסודותיה כל כך, ראוי להם לילך אצל חסיד להרבות בתפלה, וכל שכן בזמן הצרות. ודבר זה אינו אלא להיות אותו חסיד מסדיר לפנייהם תפלותיהם ומודיעם דרכי התשובה והתפלה, והיא הכונה בכל צבור וצבור למנות עליהם שליח צבור, להיות שאר הקהל מתעוררים על ידו, עד שמתוך הדרתו יגיעו להיות כלם

להודיע בשבת לצדיק שיתפלל על חולה

כתב הגר"ש קלוגער ז"ל (ובחרת בחיים, פז - עץ החיים קפ): הציקתי רוחי לא אוכל אדומה על חלול שבת אשר משפטה כאש בוער בקרבי, על הוראה הרעה ומקולקלת אשר נעשה בקהלתכם בשבת העבר, אשר הורה מורה אחד לחלל שבת בחילול אחר חילול. לכתוב בשבת קוויטל, ושיסע יהודי יותר מג' פרסאות, שהוא דאורייתא, ובסוסים של יהודים, ובשליחות מעות חוץ לתחום, אשר גם לפי דעתם היה אפשר למעט בכמה מלאכות, ולשלוח ע"י אינו יהודי. והוסיף עוד חטא על פשע, ששלחו שני אנשים יהודים לשני מקומות עם פדיונות. והנה הוראה זו מקולקלת מתחילתו מאוד מאוד, כי אף דדין זה פשוט דפיקוח נפש דוחה שבת, אך לא הותר רק ברפואה שהוא בדרך הטבע, ואף בזה שיהי' מומחה ידוע בדוק ומנוסה, אבל בדרך נסיי ותפלה לא הותר בשום אופן, אפילו יהי' המתפלל כרבי חנינא בן דוסא, לא ניתן שבת לדחות עבור זה אפילו מלאכה דרבנן מכ"ש דאורייתא. ועיין רש"י (תענית יד, א ד"ה ר' יוסי) לעזרה צועקין על בני אדם שיבואו לעזרה להצילם, אבל לא לצעקה, שאין אנו בטוחים כל כך שיהיה נשמע תפלתנו, לצעוק עליהם בשבת. והביאו הטור (א"ח רפח ותקנו). ואם בימי חכמי הש"ס רבי יוסי הוא דקאמר שאין אנו בטוחין כל כך שיועיל תפלתנו, אנו מה נענה אבתריה יתמי דיתמי... ובבוא האיש הזה פה ותהום כל הקריה, וכל השומע תצלינה אזניו. ואין בו כל התפארות, וזלתי החילול שבת בפרהסיא בכמה עניינים שונים, הוא בלבי כאש בוערת. - מעשה זה רמז עליו המהרש"ם בתשובתו⁵ שבפתח דברינו.

להודיע בשבת לצדיק על ידי גוי

אעתיק מעט מלשון המהרש"ם: בבית יצחק (א"ח, נז) פסק בפשיטות דגם אם נכתבה הדעפסע [=מברק] מערב שבת יש לאסור [שליחת מברק ע"י גוי בשבת לצורך גדול], דמלבד דיש לחקור דהרשימה עצמה הוי ככתב, כיון דדרכו בכך... לכן אין להתיר גם לשיטת החות יאיר (ג) דבאומר לגוי שיאמר לגוי אחר ליכא שבות [הובא בס"ד בנוה ההיכל 51 לפרשת אמור], עי"ש. ובתשו' שואל ומשיב (תליתא א, צד) השיב להרב הנ"ל [הבית יצחק] שצידד קצת להקל, והוא כתב דח"ו להתיר. ודחה מ"ש דאינו כתב. וסיים דחלילה וחלילה להתיר, עי"ש... אך לצורך חולה שיש בו סכנה למאמינים בצדיקים, י"ל דהוי כמקום פיקוח נפש דמותר לחלל שבת אפי' באיסור תורה, ומכ"ש בשבות. ובתשו' א' הארכתי בדיון אם מותר לחלל שבת בדבר שאינו בטבע... ושגם הרמ"ה התיר לכתוב קמיע בשבת, אי אתמחי גברא וקמיע ע"ש... צריך שיהא אתמחי אותו צדיק שיפעול בתפילותיו. ועובדא ידענא בעיר מולדתי [כנעתק בראש דברינו]... ובכל כה"ג אין להקל, ובפרט בדור הזה אין להקל מכמה טעמים, ועל כיוצא בזה אמרו שבת הוא מלועוק וכו' יכולה היא שתרחם וכו'.

מניעת משלוח הקוויטל מסוגלת לרפואת החולה

הרה"ק רבי שלום מסטראפקוב זצ"ל כתב בהערותיו על המנחת שבת (בסו"ס דברי שלום, והועתק בדברי יחזקאל השלם ע' שנו): שמעתי מפי קדושת אאמו"ר [בעל דברי יחזקאל משינאוואו] זצ"ל, שאסור לחלל שבת לחולה בענין תפלה, כי כל מה שמותר לחלל שבת עבור חולה הוא רק מה שעושין בני אדם, אבל מה שיעשה הקב"ה שירפא החולה, לזה אין צריך חילול שבת, כי הקב"ה יכול לרפאותו בלא תפלתנו, והקב"ה יושיע טרם יקראו, כי הקב"ה יודע מחשבות, ויודע הקב"ה שאם לא היה שבת היו כותבים לחכם וצדיק שיתפלל, ומושיע הקב"ה בלא התפלה. ואמר זאת בשם הרב הצדיק

מאוהעל זצ"ל בעל תשובות השיב משה. - עוד כתב שם בשם אביו הרה"ק משינאוואו שאף על ידי גוי אסור.

לימוד זכות על השולח קוויטל לצדיק ועל הצדיק

כאמור בפתח דברינו, נשלח הקוויטל בשבת אל הרה"ק מוה"ר שלום זצ"ל מבעלזא, ומצאנו שחתנו הרה"ק רבי העניך מאלעסק זצ"ל מתייחס לפרשה זו בסידורו 'לב שמח' (דרך התפלה, ד, ב - טו, א): ועיקר שנאת חינוס באה ע"י קנאה וכבוד, וזה מוציא את האדם מן העולם כדאיתא בגמ'. וביותר כשהשטים מדברים על הצדיקים... והעיקר הביאני לזה, מחמת דראה ראיתי בעוה"ר יש אנשי לשון בעלי מידות גרועות. ועי' מעשה בעל דבר המה מעורבים בין אנשים כשרים, ובזה תופסים להכשרים ג"כ ברשעותם. לכן בשביל כבוד התורה ובשביל כבוד שמים אין ביכלתי לשתוק... עת לחשות ועת לדבר, ולכן אני מוכרח להודיע ולברר הדברים, שאינו ראוי ונכון להרהר על צדיקים, שבוה השם מסייע להם לילך בדרך הישר. וראיתי שתופסין וחולקים על צדיקים, מה ששולחין להם שליח בשבת להתפלל בשביל החולה. וזה בוודאי מותר להחולה כמבואר בה"ר"ן שאפילו לקרובים מותר לשלוח כדי שלא תטרף דעתו עליו. ומכל שכן אין לך גדול האמונה והבטחון שיש לחולה כשידוע ששולחים להצדיק, מזה עצמו נמשך לו רפואה. וממילא הוא אצלו כסכנת נפשות אם אין שולחין. וביותר להצדיק דאיתמחי גברא, מצינו בגמ' להיות, והצדיק בעצמו אינו חייב בזה, שאינו מצווה לשום אדם שיבא אצלו בשבת. וראיתי לחכם אחד שדבר על צדיקים דרך קינטור, שהם מעבירים עם ה' חלילה, ודיבר ולא ידע מה דיבר, כי האמת הוא שבעזרת הש"י הצדיקים אמיתיים הם מעבירים עם השם מכל מיני עמקי מצולות ים.

להטעות החולה ולהודיעו ששלחו הקוויטל

בשו"ת יד חנוך (ה) מהרה"ק מקערצק, נכד הלב שמח, נשאל מהגר"ר שמואל דוד פרידמאן זצ"ל דומ"ץ חוסט, למה מתיר הלב שמח לשלוח קוויטל כדי שלא תטרף דעת החולה, הרי אפשר להטעותו לומר לו ששלחו. שהרי המגן אברהם (של, ב) גבי יולדות סומית דמותר להדליק לה נר בשבת אם רוצית, כדי שלא תטרף דעתה, הקשה מדוע מותר להדליק יאמרו לפניה שהדליקו את הנר, כיון שהיא סומית ואינה רואית. ותיירץ דמכל מקום היא רואית מראה נר. הרי שלולא שהיא רואה מראה נר, הדין להטעותה לומר לה שהדליקו. וה"ה כאן עלינו להטעותו, ולומר לו ששלחו שליח אל החכם. ואינו דומה לדיון המרדכי, שהחולה חפץ שקרוביו יבואו אליו להתראות אתו עוד בו נשמתו, ובזה אין שייך להטעותו שהרי יראה שלא באו אליו. והשיב, דכל הסברה להטעותו לא שייכת, שאם אתה אומר דדינא הוא דצריך להטעותו, א"כ הרי גם החולה ידע שכך הוא ההלכה הפסוקה שצריך להטעות את השכיב מרע, ומה הועילו חכמים בתקנתן, אדרבה חלשה דעתיה טפי מרוב צער שיודע שלא תעשה בקשתו. ולפיכך אין בידנו לפסוק הלכה שצריך להטעות את החולה. אף שלדעת המגן אברהם יטעו היולדת סומית לגמרי, ולא חשש שתטרף דעתה כיון שתדע את ההלכה, שאני יולדת דנשי לאו דינא גמירי, ואינה יודעת ובקאה בהלכה. אבל בגברי דסתמן גמירי הלכתא ודינא, לא אמרינן להטעות. - שוב הביא שבחידושי רבי יונתן אייבשיץ (הלכות שבת, שם) השיג על המגן אברהם גבי יולדת סומית: לא דק דאי הוי דינא הכי, א"כ יודעין הנשים זאת, ולא מייטבה דעתה, לכך התירו חכמים, עכ"ל. - ולכן אי אפשר להורות שצריך להטעות החולה ולומר ששלחו הקוויטל לצדיק. כי כיון

ואעפ"י מפת"ר במג"ש: והנה כ"ז מיירי לעניין אם הישראל בעצמו יכתוב הדיפסע [=מברק], אבל עי' גוי אולי יש להתיר. והמעין בתשובת המהרש"ק השו"ם והמהרש"ם יראו שחלילה להתיר אף עי' גוי. - ובמנחת יצחק (י, לא/טז) מעיר למח"ס תורת היולדת: 'זהיצא מדבריו דלכתוב מברק עי' נכרי פשוט שמותר, ועי' ישראל יש לענין. - הנה נתעוררתי דאמנם כן יוצא מנוסח השאלה שהציב המנח"ש, אם מותר לכתוב לצדיק עבור חולה שיש בו סכנה, אם אי אפשר לכתוב עי' גוי, משמע דעי' גוי פשיטא לי' להתירא, ולא נסתפק אלא עי' ישראל... אמנם הביא שם תשו' מהרש"ם שהשיב על שאלה הנ"ל וסיים: ולכן לצורך תפילה בודאי אין להתיר... ובהשטמות הביא... דהעיקר כדעת מהרש"ם דעי' ישראל בודאי אין להתיר, ועי' גוי "אולי" יש להתיר. ולא כמש"כ כת"ר בהערה. והנה מתבאר כן יותר במהרש"ם [המובא בפתח דברינו]... והתיר דין א' לכתוב עי' גוי... ובכל כה"ג אין להקל... עכ"ל המהרש"ם, מבואר מדבריו דמש"כ בתשובה (במנח"ש) ג"כ אינו בכתיבה עי' ישראל, אלא עי' גוי, וגם בזה נשאר להלכה דאין להתיר, עכ"ל המנחת יצחק.

6. ונכד בשו"ת יד חנוך (מאיער, ה) מוסיף: ועי' בספר מנורה הטהורה (שו"י) דאי ליכא גוי, מותר גם לישראל ללכת חוץ לתחום להביא קרובי החולה, דק"ל תחומין דרבנן, עכ"ל.

3. בספקי תשובה (השטמות לסי' נז): סיפר לי הגה"ח מוה"ר יעקב מאיר שליט"א בידערמאן, כי פ"א בא איש חסיד א' מווארשא ביום שב"ק אל כ"ק מרן הגה"ק [בעל שפת אמת] זצ"ל לגור, עבור חולה. ורחקו הרבה ואף לא נתן שלום. וסיפרתי לו מה שסיפר לי הרה"ח מהו יוסלי כענטשינר ש' כי בהיותו אברך חלה פעם אחת חולי שיש בו סכנה, ובכל יום היו באים טעלעגראמעס [=מברקים] לגור לכ"ק מרן זצ"ל, אמנם בשב"ק לא בא טעלגראם, אז אמר לו מרן זצ"ל לחותנו, כפי הנראה הוטב לחתן, והמה הלא הגם פרימע, לא שלחו היום ביום השבת טעלגראם, עכ"ל. וצייד [הגרי"מ בידרמאן] לחלק, [כנראה בין נסיעת ישראל בשבת, למשלוח מברק עי' גוי].

4. והראני ידידי הגרי"א גרינביום שליט"א בספר מגד גבעות עולם (שורקין, א עמ' ק) שכתב: 'הצדיק ר' ישעי' זכאווער זצ"ל, שאומרים בשם הגר"א שמותר לחלל שבת בשביל חולה שיב"ס, לקבל ברכת ר' ישעי' זצ"ל, כי מובטח שברכתו תתקיים ותעשה פרי למעלה, עכ"ל.

5. אלא שהמהרש"ם כותב שהמ"ץ התיר לכתוב שם החולה ואמו עי' גוי בשבת קודש. ואיני יודע אם שינה כדי לחפות מעט על המו"ץ, או כדי שלא ידיוק חלילה שעי' גוי כן מותר. ובתשובתו שנדפסה במנחת שבת (פד, כט) [וכמוזמה שלא לוקטה עדיין לספרי המהרש"ם]: ולכן לצורך תפלה בודאי אין להתיר, וכן שמעתי שהורה הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראד, וגער באחד שהתיר. -

שידע החולה שנפסק צריך להטעותו, תטרף דעתו שיבין שרק מטעין אותו ולא שלחו הקוויטל.

קניית בית בארץ ישראל בשבת

וראיתי להגאון רבי אהרן ואלקין זצ"ל (הגאב"ד פינסק קארליץ) בבית אהרן (גיטין ח, ב, ב"ק פ, ב) שחתר למצוא היתר מהסוגי בגיטין שם לשלוח מברק אף ע"י ישראל [נראה כוונתו, שהישראל ממלא את טופס נוסח של המברק], באם כותב בכתובה שאינה יפה ומקולקלת, שנחשב כשבות דשבות, ואכמ"ל בדבריו, ע"ש. - ואם כי היום נשתנו דרכי ההודעות, וכמעט שאין משתמשים במברקים, אברר לברר היוצא מסוגיה זו, להלכה ולא למעשה, כי כמה הלכתא רבתא איכא למשמע מינה.

כתב הרמב"ם (שבת ו, ט-יא): דבר שאינו מלאכה, ואין איסור לעשותו בשבת אלא משום שבות, מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת, והוא שיהיה שם מקצת חולי, או יהיה לדבר צורך הרבה, או מפני מצוה. כיצד וכו', הלוקח בית בארץ ישראל מן הגוי מותר לו לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת, שאמירה לגוי בשבת אסורה מדבריהם, ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה, וכן הלוקח בית מהם בסוריא, שסוריא כארץ ישראל לדבר זה, עכ"ל. ומקורו מסוגיה דגיטין (ח, ב) והקונה שדה בסוריא כקונה בפרווארי ירושלים, למאי הילכתא, אמר רב ששת לומר שכותבין עליו אונו [=שטר מכר] ואפילו בשבת, בשבת סלקא דעתך, כדאמר רבא אומר לגוי ועושה, הכי נמי אומר לגוי ועושה. ואע"ג דאמירה לגוי שבות משום יישוב ארץ ישראל לא גזר רבנן. - ולכאורה לא התירה הגמ' והרמב"ם את הקניה עצמה, אלא רק כתיבת השטר ע"י הגוי.

קניית בית או כתיבת שטר על הקניה

אבל בשלחן ערוך (א"ח שו, יא) שינה מלשון הרמב"ם, וכתב, מותר לקנות בית בארץ ישראל מן הגוי בשבת וחותרם ומעלה בערכאות, הגה, שלהם, בכתב שלהם דאינו אסור רק מדברנן, משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו. - ומשמע לכאורה שמתיר הך הקניה עצמה והן חתימת הגוי בערכאות. וכבר עמד על זה המגן אברהם (ט, וז): לקנות בית, ובמ"ץ ח"א ס"א כתב בשם הריב"ש והרא"ש [יבואר להלן] דאסור לקנות, אלא כשקנה מערב שבת אז מותר לומר לגוי לכתוב בשבת.

הירושלמי מתיר קניה בשבת והאוסרים אינם ראשונים

אך האליה רבה (שו, כב) השיג על המג"א, דאישתמיט ליה שדברי הג"ה אשרי (מועד קטן ב, יח) בשם אור זרוע⁷ (שהביאו במג"א, כ) שהם מקור לשון השלחן ערוך, הם דברי הירושלמי (מועד קטן ב, ד) שהובא בתמים דעים (קעה), וז"ל ר' יהושע בן לוי שאל לר"ל מהו ליקח בשבת מן הגוי, א"ל תני בשבת מותר בחצר מראה לו כיסים של דינרים והגוי חותם ומעלה בערכאות, שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת ע"כ. הרי להדיא דקונה בשבת. ומ"מ משמע שאסור ליתן לו מעות, דזה לא התירו, דהוא מקח גמור במעשה וטלטול. גם עיינתי בריב"ש סי' שפ"ז ויש לפרשו כדרך זה. ומ"ש [המג"א] והרא"ש הוא טעות סופר, וצ"ל והר"א ששון⁸. - ביאור השגתו, דשורש דברי השו"ע אינם מאור זרוע, אלא הם ירושלמי מפורש. והחולקים אינם ראשונים ריב"ש ורא"ש החולקים על אור זרוע והגהות אשרי. אלא פוסק מהדור שאחר הבית יוסף, המקשה על פסק המבוסס על הירושלמי. כי דברי המגן אברהם נובעים מהכנסת הגדולה (שו, הגהות הב"י), שעל דברי הבית יוסף שכתב דמה שהתיר ההגהות אשרי לקנות בתים מן הגוי בשבת, בקונה בית בארץ ישראל מיירי. ציין תחלה לדברי הריב"ש (שפ"ז). וכוונתו לציין שהריב"ש האריך בענייני אמירה לגוי, וכתב בפשיטות כמ"ש הב"י, שרק משום מצות יישוב ארץ ישראל שהיא מצוה המתקיימת לעולם, ומצוה לתועלת לכל ישראל שלא תשתקע א"י ביד הגויים, התירו. והוסיף הכנה"ג: 'ומה"א חסון ז"ל הובאו דבריו במשפט צדק ח"א סי' ל"א תמה על זה, וכתב שלא הותר משום ישוב ארץ ישראל אלא לומר לו שיכתוב שטר בשבת, אבל ליקח בית בשבת הוא אסור'. וכיון שלא ראה המג"א אלא את

7. האור זרוע לתחילת מ"ק חסר בכל כתבי היד. וההגהות אשרי מעתיק לשון פסקי אור זרוע, שקצרו בנו המה"ר"א א"ז כידוע. ראה במבוא למהדורת מכון ירושלים (מועדים, 13).

8. המג"א והא"ר לא זכו לעיין בספר הנדיר שו"ת משפט צדק (לרבי מאיר ברי שם טוב מלמד מגלילות המוריה [בולגריה], שלוניק שני"ה), שם נדפסה תשובת רבי אהרן ברי שלמה חסון אל הרב המחבר, אלא במה שהובא בשמו בכנה"ג, [לכן גם פיענח האליה רבה 'משפטי צדק']. אך בכנה"ג דפ"ר תיבת 'חסון' פגומה ושבורה, ונראית כששון. וכנראה שכיון שבסמוך לפני כן ציין הכנה"ג לשו"ת מה"א ששון [תורת אמת], קראו אף כאן 'ששון'. וקיצר המג"א וכתב 'הרא"ש [ה-רא"ש ששון]. - שייבוש זה נפל גם במג"א (רמח, ז) ובעולת שבת (שם, ב) שציינו לתשובה זו [שהובאה גם

הכנסת הגדולה, הבין שזו קושיית הריב"ש והר"א ששון (שכן נראה לו לקרוא, ראה הערה), וקיצר שמו ל'הרא"ש'. אך למעשה אין זו אלא השגת מהר"א חסון לבדו, ואם כי הוא מגדולי חכמי טורקיה בדורו, ותשובותיו פזורות בספרי חכמי דורו, [כרך תשובותיו שרד ומונח באוקספורד - אוצר יהודי ספרד, ו, 160], שפיר ניתן לדחות קושייתו מחמת ירושלמי מפורש. - אך לכאורה הרי הרמב"ם לא התיר אלא כתיבת שטר ע"י גוי, כדמשמע לכאורה מהבבלי.

מחלוקת הבה"ג והרי"ף מה הותר בשבת לצורך מצוה

ואשר נראה בזה, בהקדים לברר שיטות הראשונים בעניין אין שבות במקום מצוה. דהנה דעת ההלכות גדולות (הל מילה) שהביאו התוס' (גיטין ח, ב בסוגיין ד"ה אע"ג), והובאו באריכות ברי"ף סוף פרק רבי אליעזר דמילה (נו, א), דמה שהביאה הגמ' בעירובין (זו, ב) שהתיר רבה להביא מים חמים לצורך מילה על ידי גוי, והקשה לו אביי הרי לא התירו להזות על טמא בשבת, ואף על פי שההזאה רק שבות, ואם כן אמאי התרת שבות דאמירה לגוי. והשיב לו, ולא שאני לך בין שבות דאית ביה מעשה ובין שבות דלית ביה מעשה. כוונת רבה לחלק בין איסור דרבנן שיעבור הישראל על ידי שיעשה הוא עצמו מעשה, כמו הזאה שעושה הישראל בעצמו, לבין אמירה לגוי, שהישראל רק מדבר, והגוי עושה. - לדעת בעל הלכות גדולות מותר לישראל לעשות כל איסור דרבנן של דיבור לצורך מצוה. וכן מותר לומר לגוי לעשות לצורך מצוה כל איסורי שבת ואפילו הם דאורייתא. ונחלק עליו הרי"ף שם, ולדעתו כוונת רבה לחלק בין אמירה לגוי לעשות איסור דרבנן שמותר לבין אמירה לגוי לעשות איסור דאורייתא, שזה אסור כמו שאסורה הזאה. ופירוש דברי רבה הוא, שבות דאית ביה מעשה, היינו מלאכה, דהיינו דאורייתא, ואז אסור לומר לגוי, ושבות דלית ביה מעשה, היינו שאין כאן מלאכה אלא איסור דרבנן, דרק אז מותר לומר לגוי לעשות, משום דהוי שבות דשבות.

הרי"ד מוכיח היתר חימום למילה מהיתר כתיבת שטר ע"י גוי
והראשונים שדנו במחלוקת זו מצינו שהביאו ראיות מסוגיין, יעויין בתוס' (גיטין ה"ל) ועוד. ורבינו ישעיה מטרנני הזקן, בעל תוס' ר"ד, בספר המכריע (נז) ונשנו הדברים בתשובותיו (פח), הכריע כבעל הלכות גדולות, וכתב דמה שאסר הרי"ף שבות שיש בו מלאכה אצל ישראל אפילו לדבר מצוה, לא יתכן שהרי הקונה בית בסוריא, כשאומרים לגוי לכתוב לו שטר בשבת, וכי אין הכתיבה מלאכה גמורה וחשובה אצל ישראל, ואפילו הכי התירו אותה על ידי גוי משום ישוב ארץ ישראל, כל שכן במילה שהיא מצוה שיש בה כרת, שנותר להחם לו חמין ולהביאם דרך רשות הרבים. והילכך דברי בעל הלכות גדולות עיקר וכו'. דהא בעבור מצוה קלה של ישוב סוריא, דחינן לשבות דאמירה לגוי, ואומרים לו לכתוב אונו בשבת, והיא מצוה שאינה עוברת, שאם לא יכתוב היום יכתוב לו למחר, בעבור מילה שהיא מצוה עוברת וחמורה, לא כל שכן שנתיר לגוי לחמם.

לרי"ף ורמב"ם אין הלכה כירושלמי שמתיר כתיבת השטר

ונראה לפי זה, דהנה דעת הירושלמי (מועד קטן ב, ד ה"ל) ברורה דהתיר הקניין בשבת עצמה, שהרי כתב דבריו על המשנה (מועד קטן י, א) אין לוקחין בתים בחול המועד, והקשה מהו ליקח בתים מן הגוי, והשיב שדבר זה רבי שאל בשבת, ותני בשבת מותר, כיצד הוא עושה מראה לו כיסים של דינרים והגוי חותם ומעלה לארכיים [היינו רושם ומאשר את השטר בבית משפט]. והנה לבעל הלכות גדולות הירושלמי כהלכה, שכיון שהקניה בלא שום מעשה של ישראל אין סיבה לאסור, ונתינת הכסף נעשית בלא שיטלטל הישראל את המוקצה, ומה שכותב הגוי לא איכפת לו. ואם כן לפי זה אף הבבלי ידבר שקונה בשבת, וכשמקשה הגמ' בשבת סלקא דעתך, לא קשה על הקנין שהוא דרבנן בלי מעשה, ומותר לצורך מצוה, אלא מקשה רק על כתיבת השטר, וזה לשיטתו שפיר מותר על ידי אמירה לגוי אף שכתובה דאורייתא. אבל להרי"ף ולרמב"ם הסובר כמותו, אין סברה להתיר לישראל לקנות בשבת, כיון שזה איסור דרבנן שנעשה על ידי הישראל עצמו. ואם

בכנה"ג שם [זכ"כ ר"א ששון סי' ל"א], [נראה שהבין שציון הסי' בכנה"ג הוא לתשובת ר"א ששון (ובאמת הציון הוא למשפט צדק ה"ל). ואולי הגיהו ר"א ששון, כיון שחיבר את ספר שו"ת תורת אמת, משא"כ ר"א חסון. - הערת ידידי הגר"ל גר] - ותמוה שבשו"ע מכון ירושלים, לאחר שתיקנו במג"א כ"ל ע"פ המשפט צדק [הרי"א חסון, העירו (מד) שהא"ר הגיה דצ"ל והר"א ששון, מה שמטעה כאלו החולק הוא מהר"א ששון, ולא מהר"א חסון. כמו כן הביאו בשם המור וקציעה שלא מצא דין זה בריב"ש ורא"ש. - והרי לאחר שעמדו על העובדה שבטעות ציונו, מיותר לציין שלא נמצאו הדברים בכתובת המשובשת.

כן אין הירושלמי להלכה. ובבבלי מוכרחים לומר ש'הקונה' היינו שכבר עשה הקנין מאתמול, ונידון הגמרא הוא על השטר בלבד, כי הקניה ודאי אסורה, ורק לכתוב השטר התירו, דמשום ישוב ארץ ישראל התירו אמירה לגוי אף באיסור דאורייתא, שלא כבשאר מצוות, או כמו שכתב האור זרוע דמיירי בכתב גלחים וכשיטות הסוברים שהיא אסור רק מדרבנן. - ולפי זה השולחן ערוך מתיר אף הקניה עצמה, וכהירושלמי והבבלי לדעת בעל הלכות גדולות. ולכן שינה מלשון הרמב"ם וסדרו. [ואף שבשאר עניני אמירה לגוי לא הקל כבה"ג, מכל מקום כאן הקל משום ישוב ארץ ישראל]. והמגן אברהם הביא את קושיית הר"א חסון הנכונה רק לפי שיטת הרמב"ם, ודלא כשלחן ערוך שמכריע כבעל הלכות גדולות.

המתיר כתב לוועזי בשמאל שאינו נאה למצוה

והנה הנודע ביהודה (תנינא א"ח לג) הקשה על האור זרוע (שבת עו, ופד, הובא ברמ"א כאן) שסובר שכתב גלחים אסור רק מדרבנן, אם כן אמאי הקשתה הגמרא על כותבין אונן, בשבת מאי סלקא דעתך, אולי סובר שמותר לישראל עצמו בכתב גלחות שהוא רק מדרבנן, אלא על כרחך שכל כתב אסור מדאורייתא ואין כתיבה המותרת בשבת. ועל כל פנים האור זרוע יחיד בדעה זו לא מצינו לו חבר. [אלא שבליקוטי הערות על הנוב" (מכון ירושלים) הובאה הערת השדי חמד (כללים כ, קיא) שכן כתבו האגודה (ערובין טו) בשם רבינו יואל (בתשובתו שבראב"ה שצא, יא במהדורת ר"ד דבליצקי) שכתב גלחות אסור מדרבנן [ומדאורייתא רק אשורית ויוונית אסור] ושאר גאונים]. ובבית אהרן (הב"ל) דחה ראה זו, שהרי אף לשאר הפוסקים כתיבה שלא כדרך היא רק מדרבנן, וגמרא (שבת קג, א) מפורשת שהכותב ביד שמאל פטור, ואם כן מאי קושיית הגמ' בשבת סלקא דעתך. אלא על כרחך שלא עלה בדעת הש"ס להתיר על ידי ישראל עצמו, אפילו לצורך מצוה. ולפי זה שפיר יש לומר כהאור זרוע דכתב גלחות אסור רק מדרבנן, ואפילו הכי פשיטא לש"ס שלא התירו אף במקום מצוה לישראל. ולפי זה מוכיח הבית

אהרן דאף שבות דשבות אסור לישראל עצמו, דאל"כ מאי פריך בשבת סלקא דעתך, הרי לאור זרוע יכול לכתוב הישראל כתב לוועזי בשמאל. אלא על כרחך דאף שבות דשבות אסור לישראל. אבל הרי המגן אברהם (ז, שז, ז) מסיק דשבות שלא כדרכה במקום פסידא שרי. ומחלק בין פסידא למצוה, דבפסידא מתירין שלא יבוא למיעבד בה איסורא רבה, ובמצוה אין חשש שיבא לעשות איסורא רבה. - שוב דחה הבית אהרן, דיש לומר דבכותב בשמאל כתיבה נאה, נחשב כשולט בשתי ידיו וחייב, ולפי"ז יש לומר שפיר דשבות דשבות מותר אף ע"י ישראל, ואפילו הכי פריך אונן בשבת סלקא דעתך, דבערכאות אי אפשר לכתוב בשמאל, כי לא יניחוהו לכתוב בכתב שאינו נאה. וכתב נאה אסור מדאורייתא אף בשמאל. אבל בכותב בשמאל כתב גלחות בכתב שאינו נאה, מותר אף על ידי הישראל עצמו לצורך מצוה. ולפי זה אפשר שמותר לישראל לשלוח מברק הזכרה לצדיק, כשכותב בשמאל בכתב שאינו נאה.

סתירת היתר הנ"ל

אולם לפי דברינו, בעל הלכות גדולות סובר שלא הותרה שום מלאכה דרבנן על ידי הישראל עצמו, כמו בהזאה, אם כן לשיטתו (שכאמור היא שיטת הש"ע) אין להתיר משלוח מברק בשבת, אף בכתב גלחות וביד שמאל. וזו קושיית הגמרא "בשבת קא סלקא דעתך". שהרי כשעושה הישראל עצמו אסור בכל ענין. ורק על ידי גוי מותר ככל שבות דאמירה שמותר לצורך חולי. ואילו לרמב"ם הסובר שכתב גלחות אסור מדאורייתא, אין שום היתר לשלוח מברק אפילו בכתב גלחות, ואף על ידי גוי, דהוה רק חד שבות, ולא התירו אלא שבות דשבות. - מלבד זאת יש לפקפק בכל חישוביו של הבית אהרן, שלדעתו כתב גלחות ביד שמאל מכוער הוה תרי דרבנן, אך לכאורה כל שאינו קרוי כתיבה, דהיינו אותיות גלחות או בשמאל, או שניהם יחד, כיון שיש להם משמעות אסורו רבנן, ונחשב רק כחד שבות, ואיך כאן מקום להאריך.

ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכורך. יש לפרש בהקדם דברי **התפארת שלמה** בפרשתו, עה"פ ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי וגו' בעבור תברכך נפשי, ורבה שומעת וגו' ורבה אמרה אל יעקב וגו' והבאת לאבין ואכל בעבור אשר יברכך, עפ"י פירושו לפסוק ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך וכו', להורות לנו דרך הישרה לעבוד הש"י שלא ע"מ לקבל פרס, ולא להיות כדרך האנשים אשר בעשותם אחת מכל המצוות תיכף פושט ידו לקבל שכרו, וז"ש ולא ירע לבבך בתתך לו, שלא יעלה בלבבך מחשבה בעת עשיית המצוה של צדקה, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה"א, שבגלל הדבר שעשית המצוה תזכה לברכה, כי גם זה מרוע לבב לחשוב כך, וע"כ מאחר ויצחק הכיר את דרכו של עשו, שתיכף כשהוא עושה לו שימוש יפשוט ידו לקבל שכר, לכן מיראתו שיעקב יצא לקבל הברכות, צוה לעשו לומר אחרי הביאו את הציד בעבור תברכך נפשי, שזה בח' עשו ע"מ לק"פ, ורבה שומעת, ע"כ התחכמה גם היא וצוה על יעקב, שעל אף שדרכו בקודש היא לעבוד שלא ע"מ לק"פ, ישנה הפעם דרכו וכאשר יביא אל אביו את גדי העזים, גיד גם הוא למען תברכני נפשך, ויבקש פרס, וע"ז יחשוב יצחק שזה עשו, וע"כ אמר יצחק הקול קול יעקב, שהכיר בקולו שהזכיר ש"ש ודבר בעדיות, הרי זה סימן שהוא יעקב, אבל והידים ידי עשו, שזה שפושט ידו תיכף לקבל שכר פעולתו, זה אינו מדרכו של יעקב רק של עשו עכדפ"ח.

ולכאורה טעמא בעי, למה באמת הדריכה רבה אמנו את יעקב לעשות ע"מ לק"פ, ו"ל עפ"ד כ"ק אאמו"ר זצ"ל **בברכת אברהם** פ' קדושים, שעפ"י הכלל של מצוה גוררת מצוה, ומטבעה של מצוה לגרום מצוה אחרת כיו"ב, הרי מי שמקיים כיבוד אב

ואם ומורא אב ואם, גורם לו שיקיים מורא הקב"ה ואהבת ה' עיי"ש בנועמו, והנה הקדוש **בבני יששכר** (בדרושי חודש סיון מאמר ה' אות י"ד וכן באגד"פ), מפרש המשנה באבות, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב עמלק"פ, אלא תהיו כעבדים המשמשים שלא עמלק"פ ויהי מורא שמים עליכם, דלכא' הסיום ויהי מורא שמים עליכם אין לו קשר למעלה, ומפרש באריכות עפ"י הקדמה מזה"ק, שע"י מצוות הידור וקימה זוכים ליראת שמים, ושכר יראה תורה וע"כ מותר לקיים מצות שמביאים לידי יראה תורה ע"מ לקבל פרס, היינו שיזכה על ידם ליראת שמים ולתורה, וזה שמסיים המשנה ויהי מורא שמים עליכם, שבענין זה מותר לעשות גם ע"מ לק"פ עיי"ש דבה"ק, ועיין גם מד"ר פ' בהעלותך (פ' ט"ו ג'), וכשאמרתי דברים לפני ר' יוסי ב"ר זבידא אמר לו צריך אתה לעבור לפניו, ויהי רואין אותך ועומדין לפניך ואת מביאן לידי יראת שמים, שנא' מפני שיבה תקום ויראת מאלקיי, ודו"ק.

והנה ידוע מהרמב"ן, שהמצוות אנכי ולא יהי לך, שהם יסוד ושורש אהבה ויראה מצוות עשין ומצוות לא"ת, ועפ"י ז"ל שלזה התכוון יעקב אביו ע"ה באמרו אנכי עשו בכורך, שבמצוות אנכי"ו"ל"ך שגורמים אהבה ויראה, מותר לי להתנהג כמו עשו, לעבוד ע"מ לקבל פרס ולפשוט יד לקבל שכר ודו"ק.

ובדרך רמז אפשר עוד להוסיף, כי אנכי עשו בכורך בצירוף כולל אחד של אנכי, הם בגימ' תשכ"ו, מכוון כמנין לא יהיה לך אל' אחרים על פני, שזה יסוד היראה וכו"ל וא"ש בס"ד.

ובזה י"ל פ' ברכת יצחק אע"ה ליעקב, ויתן לך האלקים וגו', ובמדרש יתן לך אלקותו, כי מהתשובה של יעקב שאמר אנכי עשו בכורך, הבין יצחק שכונות יעקב בבקשו את הברכה, שיזכה ליראת שמים וכו"ל, ע"כ פתח את ברכתו ביותן לך האלקים, דלכאורה יותר נכון היה שיברך אותו בשם הויה שהוא רחמים, אלא שברך אותו ביראת שמים שע"י מותר לעשות עמלק"פ, וז"ש יתן לך אלקותו שתזכה ליר"ש, אבל בכך לא סגי אלא שברכו גם, בברכות שמים מעל ברוחניות ובגשמיות ודו"ק.

מזל טוב וגדא יאה

הננו בזאת לשגר ברכותינו המאליפיות למע"כ ידידינו היקרים

הגה"ח ר' **אהרן ווייס** שליט"א

בן מרן הגאב"ד **צוק"ל** - ראש ישיבת ספינקא בארא פארק

ובנו הרה"ג ר' **שלמה מנחם** שליט"א

לרגל שמחת הולדת הנכדה-הבת למז"ט

הרה"צ ר' **נפתלי מנחם ווייס** שליט"א

נכד מרן הגאב"ד **מהר"א צוק"ל** - רב ביהמ"ד ספינקא בעיה"ק ירושלים

לרגל שמחת הולדת הבת למז"ט

יהי רצון שיזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

מערכת "נוה ההיכל"

פתרון החידות השבועיות (חיי שרה) =

1. הכינוי לעשר אלף הוא **רבבה** (המופיע בפרשה כ"ד ס') ובכן אם התפרק את **רבבה** בא"ת ב"ש תמצא שהוא (גשש) בגימטריא זה **עשר אלף**.
2. ע"י אבות פרק ה' יהודה בן **תימא** אומר, ובפרשתו חדר ותימא וגו' (כ"ה ט"ז).

חידות לפרשת השבוע
1. אב תורה לרדת מנה ח' עשר אלף, ופרק את כינוי שפסוקיה.
2. מנא בפרשה אביו של תנא המופיע בפרק אבות.

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שיכון) טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (שלמה)

רוב כלי העבודה: פטישיון, רתבת, דיסק, מקדחות, מברגות, קונגו, וכיו"ב חדש! מכשיר חיתור לקרמיקה! יעוץ וליזוי מקצועי חינם!